

Meghalt a cselszövő? A Hunyadi-tragédia Habsburg olvasatban

2025.01.12.

Tartalom

I. A Cod 9027 kolligátum kéziratának attribúciója	3
I.1 A Cod 9027 kéziratának attribúciós problémái.....	4
I.2 Hunyadi László alakja a történeti hagyományban	7
I.3 Az attribúciós kérdés kifejtése	10
II. A magyar kultusztól a Habsburg narratíváig	16
II.1 A magyar történeti tradíció és a bécsi kézirat viszonyrendszere	18
III. Függelék	24
Szövegközlés	24
Irodalomjegyzék.....	33

Dolgozatomban, egy, az Osztrák Nemzeti Könyvtárban őrzött, eddig ismeretlen, latin nyelvű kézirattal foglalkozom. A kézirat szöveg vizsgálata során három nagyobb problémakört kell körüljárnom, amelyeket a jelen dolgozatban három fő fejezetben fogok bemutatni. A bécsi kézirat feldolgozatlan volta miatt vizsgálatom elsődleges céljával a kézirat szöveg átírását és filológiai feldolgozását tűztem ki, amely átírt és tárgyi jegyzetekkel ellátott latin nyelvű textust a dolgozat szerves részét képző függelékben kívánok közreadni. A kutatás második nagyobb állomását a szövegtöredék attribúciós kérdése jelenti, ugyanis egy ismeretlen szerzőtől származó művel állunk szemben, amely önmagában sem a kézírás, sem egyéb külső jelek alapján nem köthető senkihez. A szerző kilétének felderítése során számba veszem, hogy mely szerzők merülhetnek fel, mint a Cod 9027-es kolligátum vizsgált kéziratának lehetséges szerzői, illetve mely történeti munkák szolgáltatathattak alapot a tárgyalt töredék elkészítésekor. Végül a vizsgálódásom utolsó nagy állomását a szöveg tartalmának elemzése képezi. Az elbeszélésben a Habsburg-dinasztia történetével kapcsolatos események foglalják keretbe az 1456–57-es magyarországi események bemutatását, amelyben hangsúlyos szerepet játszik mind Habsburg V. László király, mind pedig a magyar tradícióban oly fontos szerepet betöltő Hunyadi László személye. Dolgozatomban a magyar történelem Hunyadi-tragédiaként aposztrofált epizódját veszem szemügyre, amelyet mind a magyarországi vonatkozású, mind pedig a közép-európai történetírói hagyományban előszeretettel dolgoztak fel. Az elemzés során először bemutatom, hogy a kiemelt Hunyadi-történet milyen sajátosságokkal rendelkezik a magyarországi történetírói tradícióban. Ezt követően utána járok, hogy a Cod 9027-es kódex szövegtöredékének elbeszélése illeszkedik-e a magyar történeti közgondolkodást befolyásoló narratívák vonulatába, továbbá jellemzést kívánok nyújtani a tárgyalt elbeszélés főbb jellegzetességeiről és ezeket párhuzamba állítom a magyar tradícióval. A szűkös terjedelmi követelmények miatt a külföldi vonatkozású narratívák elemzése nem fér bele jelen dolgozatomba, viszont lehetőséget nyújt a téma további vizsgálatára.

I. A Cod 9027 kolligátum kéziratának attribúciója

A bécsi ÖNB-ben őrzött kézirat szöveg egy vegyes tartalmú kódexben található, melynek jelzete Cod 9027. A kódex terjedelme az 1 rectótól a 179 versoig tart, összességében 358 oldal, amelyet olyan füzetek egybefűzésével hoztak létre, amelyek eltérő tematikájú és különböző kéztől származó szövegtöredékeket tartalmaznak. Ilyen írás például Tours-i

Gergely *Historia Francorum*¹ kéziratának részlete, a Wolfgang Laziushoz kötődő, I. Ferdinánd temetésére született *Oratio funebris* illetve egy rövid részlet egy német nyelvű krónikából.² De a sorból nem lehet kihagyni egy csehországi felkelés leírását, I. Miksa saját kezűleg írt imáit továbbá a Sankt Galleni Werembertustól származó Nagy Károly életrajzot sem.

Dolgozatomban ennek a szövegegyüttesnek egy rövid részletével foglalkozom. A vizsgálat tárgyát képező kézirat az első oldalon kezdődik az 1 recto oldallal, és a 4 verso tetején ér véget, tehát valamivel több, mint hét oldalt tesz ki. A latin nyelvű elbeszélés a Habsburg-dinasztia történetének egy rövid időszakát öleli fel, de elsősorban az 1456–57-es év magyar vonatkozású eseményeit tárgyalja, középpontjában pedig V. László és Hunyadi László alakja áll. A szerző III. Frigyes császár (1452–1493) uralkodása idején veszi fel az elbeszélés fonalát és előbb összefoglalja a porosz rendek és a Német Lovagrend között kibontakozó tizenhárom éves háború³ (1454–1466) főbb mozzanatait, amelyben Frigyes közvetítő szerepet igyekezett játszani. Ezt követően rátér a magyarországi eseményekre, ezen belül is Hunyadi János halálára, a Cillei-gyilkosságra, majd Hunyadi László kivégzéséhez vezető eseményekre. Ezután, ismételten a Habsburg-dinasztia kerül fókuszba, méghozzá az V. László körül zajló összeesküvések a prágai lakodalmával összefüggésben. A szövegtöredék III. Frigyes császár calvai kalandjával ér véget, tehát az 1463-as évnél megszakad.

A következő fejezetben ismertetem a szöveg lehetséges szerzőjére vonatkozó hagyományos álláspontot, és ezen attribúció problémás pontjait, majd kísérletet teszek, hogy az eddigieknél alaposabb érveléssel azonosítsam az anonim töredék szerzőjét.

I.1 A Cod 9027 kéziratának attribúciós problémái

A Cod 9027-es kézirat szerzőjének azonosításával kapcsolatban eddig két komoly kísérlettel számolhatunk. Az egyik jelentős attribúció az osztrák történész és levéltáros, Michael Mayr (1864–1922) munkásságához kötődik, aki 1897 és 1920 között a Tiroli Állami Levéltár igazgatójaként tevékenykedett és ezzel egy időben az Innsbrucki Egyetemen oktatott újkori

¹Tours-i Gergely (538–594) eredeti nevén Georgius Florentius, latin nyelven író frank történetíró, Tours város püspöke. Fő műve a *Historia Francorum*, vagyis a Frankok története, amely tíz könyvből tevődik össze, melyekben a bibliai kezdetet követően egészen 591-ig, saját koráig vezeti az eseményeket. Korunk története címmel, 2010-től már olvasható magyar nyelven is Adamik Tamás és Mezei Mónika fordításában.

²Bécs várostörténetét összefoglaló munka, melyet Wolfgang Lazius írt 1546-ban, *Rerum Viennensium Commentarii* néven.

³Tájékoztatóhoz: ROMAN CZAJA 2016. 113–126.

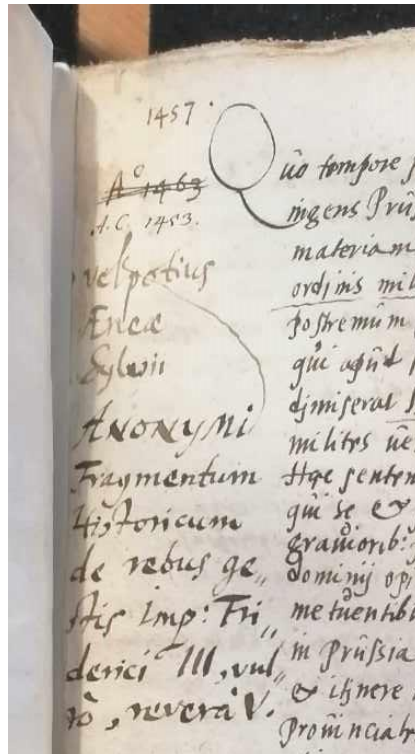
történelmet.⁴ Mayr a *W. Lazius als Geschichtsschreiber Österreichs*⁵ című monográfiájában elsőként foglalkozott Wolfgang Lazius, osztrák történetíró és orvos munkásságának történetírói vetületével. A szakmunkából világosan kiderül, hogy Lazius fő műve a *Rerum Austriacarum Decades*, amely a római kortól kezdődően egészen I. Ferdinánd császár haláláig szándékozta bemutatni a Habsburg-dinasztia uralma alatt álló területek történetét. A nagy ívű történeti munka hat decasra tagolódik, vagyis hat darab olyan tematikus egységre, amelyek egyenként tíz könyvből állnak. Lazius a fejezeteken egészen haláláig dolgozott, de nyomtatásban sosem jelentek meg, illetve több decas is befejezetlen maradt.⁶ Michael Mayr kötetében a *Rerum Austriacarum Decades* töredékes IV. decasával hozta összefüggésbe a Cod 9027-es kézirat szövegét, mivel az osztrák történész szerint a már IV. decas is tartalmazott magyar vonatkozású részeket. Mayr koncepciója szerint tehát a Cod 9027 kódex tárgyalt kéziratának szerzője Wolfgang Lazius lenne. Ugyanakkor érdemes arra is felhívni a figyelmet, hogy az osztrák történész attribúciója nem áll szilárd lábakon, mivel hipotézisét nem támasztja alá érvekkel, állítása mögött nem áll bizonyítás. A rendelkezésre álló kézirat, tekintve, hogy nem Lazius kézírásával íródott és nem is szerepel az oldalakon Lazius írása sem lapszéli jegyzet, sem javítások formájában, önmagában nem szolgáltat egyértelmű bizonyítékot Michael Mayr koncepciójára.

Ugyanakkor az osztrák történész azt a tényt sem vette figyelembe, hogy Hugo Blotius (1575–1608), a Habsburg-dinasztia udvari könyvtárának első kinevezett könyvtárosa, aki először rendezte a Lazius-hagyaték kéziratait is, már korábban állást foglalt a szövegrészlet szerzőjének kérdésében. Ugyanis a Cod 9027-es kézirat első oldalának margóján olvasható egy lapszéli jegyzet Blotius kézírásával, melyben a szöveg szerzőjét Aeneas Sylvius Piccolominivel azonosítja, magát az elbeszélést pedig a sienai humanista *Historia de rebus gestis imperatoris Friderici III.* címen ismert munkája töredékének tekinti.

⁴aeiou Enciklopedia. Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon.
<https://archive.ph/20121206031941/http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.m/m398726.htm> Hozzáférés:
2024. 07.22. 16:03

⁵MAYR 1894.

⁶KASZA 2022. 27–28. 32.

1. kép. ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol. 1r.

Az imént említett tényezők alapján a Cod 9027 kézirat szerzőjének kiléte bizonytalan, az attribúciót pedig tovább nehezíti a szöveg töredékessége, ami miatt hiányzik a cím és a szerző feltüntetése. A felsorakoztatott tények felvetik a kérdést, hogy valóban Lazius írta-e az érintett elbeszélést, és ezáltal egy önálló alkotásnak, akár egy nagyobb mű részének tekinthető-e a szóban forgó kézirat, vagy a kötetben található más szövegekhez, szövegrészekhez hasonlóan csupán egy más szerzőtől bemásolt részlettel van dolgunk, amit ez esetben nem tekinthetünk új forrásnak.

Mivel a Cod 9027-es kolligátumban sok bemásolt szöveg található, amelyeket utólag gyűjtöttek össze és fűztek egy kötetbe, így a hét oldalas töredékkel kapcsolatban nem állnak rendelkezésre bővebb információk. Tehát, hogy a szerző azonosításával kapcsolatos kérdésekben dűlőre jussunk, számba kell venni a felmerülő lehetséges történetírókat és közelebbről megvizsgálni a Hunyadi-epizóddal kapcsolatos narratívájukat. Mivel a Hunyadi-tragédia fontos szerepet tölt be a magyar történeti hagyományban, így számos szerző feldolgozta azt. A magyarországi tradíciót képviseli Thuróczy János, Petrus Ransanus, Antonio Bonfini, valamint Szerémi György munkája. Ugyanakkor, annak ellenére, hogy a Hunyadi-történet sajátosan magyar témájú és magyar közegbe ágyazott, mégis V. László személyének érintettsége miatt más országok, elsősorban Ausztria és Csehország történetére is hatást gyakorolt. Erről árulkodik, hogy az eseményeket cseh, osztrák és lengyel olvasatban

Aeneas Sylvius Piccolomini, Thomas Ebendorfer, Jan Długosz illetve Jan Dubravius is feldolgozta.

I.2 Hunyadi László alakja a történeti hagyományban

Mint már utaltam rá, a Hunyadi-történet feldolgozása nagy hagyományra tekint vissza a magyarországi történetírásban. A humanista alkotók előszeretettel dolgozták fel az eseményeket, amellyel lehetővé tették, hogy Hunyadi László tragédiája napjainkig hatóan éljen a köztudatban. Az elbeszélések keretében az idősebb Hunyadi fivér alakja hősként gyökeresedett meg a magyar tradícióban, mivel a futaki országgyűlés után, mikor a király elindult Nándorfehérvárra szemügyre venni a harcok helyszínét, vita bontakozott ki a Hunyadi-sarj és Cillei Ulrik gróf, V. László király nagybátyja között, mely fegyveres összetűzéssé fajult. Hunyadi emberei meghallva az összezsúrlódó kardok zaját berontottak és megölték a grófot. Az esetet követően a király ugyan büntetlenséget ígért Hunyadi Lászlónak, de a magyar hős mégis V. László hamis esküjének áldozatává válva halt mártírhálált, amikor Budán pár hónappal később elfogták és kivégezték. Az elbeszélések szerint a hóhér háromszor csapott le Hunyadi László nyakára, de az ifjú sértetlen maradt, így jog szerint távozhatott volna, viszont egy galád negyedik csapással mégis elvették az életét. A tragédia feldolgozása azonban nem állt meg ennyiben, mivel a 19. században a nemzeti romantika fénykorában a művészek előszeretettel nyúltak vissza hősi történelmi témákhoz. Egy-egy történeti esemény profanizálódott formában került a köztudatba, és emléke általában valamilyen aktuális politikai esemény vagy társadalmi jelenség kapcsán éledt fel. Ilyen módon merítettek a Hunyadi-tragédia hagyományából a romantika korának nagy alkotásai is, mintegy reflektálva az 1848–49-es forradalom és szabadságharc viszontagságaira. Az ilyen fajta összekapcsolás révén a művészet képes volt életben tartani a tárgyalt történeti tradíció népszerűségét, valamint biztosítani azt, hogy Hunyadi László alakja hősként rögzüljön a mindenkor magyar köztudatban. Madarász Viktor 1859-ben született, *Hunyadi László siratása* címet viselő festményén, a magyar hős halott Krisztusként, lepellel lefedve jelenik meg. Benczúr Gyula 1866-os ábrázolásán Hunyadi Lászlót, mint a halált önként vállaló mártírt búcsúztatják emberei.⁷ Hasonlóképpen folytatja a Hunyadi-epizód feldolgozását Arany János *V. László* című balladája, illetve Erkel Ferenc *Hunyadi László* című, méltán híres operája, amelyek egyértelműen a humanista történetírói tradícióból merítenek.

Mint láttuk a Cod 9027-es kézirat szerzője nem azonosítható egyértelműen, ugyanakkor a kézirat szövegben szereplő Hunyadi-epizód számos más 15–16. századi

⁷BAKÓ 2009. 93.

történeti munkában megjelenik. De kik azok az alkotók, akik szóba kerülhetnek, mint a rejtélyes kézirat lehetséges szerzői és mely művek azok, amelyek egy esetleges másodlagos felhasználó számára elérhetők lehettek a 16. század közepe előtt?

A magyarországi hagyomány vizsgálatakor négy Magyarország történetét feldolgozó történetíróval számolhatunk. A jegyzőként majd személynökként tevékenykedő Thuróczy Jánossal (1435 k.–1489 k.), a palermói származású Petrus Ransanusszal (1435 k.–1492) és a közép-itáliai Ascoliban született Antonio Bonfinivel (1434–1503), aki jelentős irodalmi tevékenysége mellett tanítással is foglalatzkodott.⁸ Végül a 16. század közepén alkotó, magyar királyi káplánnal, Szerémi Györggyel (1490 k.–1548 k.), aki minden szóbeszédet közölni vágyó magatartásával egy szerfelett sajátos narratívát képvisel. Thuróczy János *Chronica Hungarorum* című műve 1488-ban jelent meg nyomtatásban, először Brnóban, majd közel két hónap elteltével Augsburgban. A felhasználható művek sorát Petrus Ransanus, valamint Antonio Bonfini munkái folytatják. Mindkét humanista szerző királyi megbízásból, Mátyás király felkérésére dolgozta fel a magyarországi eseményeket. Ransanus ugyan 1489-re elkészült *Epithoma rerum Hungararum* című munkájával, de az csak 1558-ban került kiadásra. Antonio Bonfini nagy volumenű történeti alkotása, a *Rerum Ungaricarum Decades* 1490 és 1498 között keletkezett, de teljes kinyomtatására hetven évet kellett várni.⁹ Ugyanakkor a szempontunkból fontos tematikus rész, az első három decas, amely tartalmazza Hunyadi László tragédiáját, már 1543-ban megjelent Bázelen Brenner Márton gondozásában,¹⁰ még ha a teljes kiadás csak 1568-ban látott is napvilágot Zsámboki János jóvoltából.¹¹ A lehetséges átvételt biztosító elbeszélések sorát Szerémi György késeinek mondható alkotása zárja, amennyiben az *Epistola de perditione regni Hungarorum* 1544–1547 körül készült el. Esetében nem számolhatunk kortárs recepcióval, az első latin nyelvű kiadás ugyanis Wenczel Gusztáv nevéhez fűződik, aki 1857-ben jelentette meg a *Monumenta Hungariae Historica* első kötetében, annak pedig nincs nyoma, hogy az egyetlen példányban ismert kézirat közkénen forgott volna a kortársak között.¹²

Bár számunkra úgy tűnhet, hogy a Hunyadi-tragédia egy sajátosan magyar történet, mégis a Habsburg-házból származó V. László, cseh és magyar király érintettsége miatt a történet közép-európai viszonylatban is nagy jelentőséggel bír. Ezt igazolja, hogy a külföldi történetírás számára is fontos a magyar történelem ezen epizódja és számos külföldi

⁸KRISTÓ 2002. 109–124.

⁹KRISTÓ 2002. 109–124.

¹⁰SZINNYEI 1891.

¹¹SZINNYEI 1891.

¹²BERTÉNYI szerk. 2000. 156.

történetíró megörökítette a véres magyarországi eseményeket. A Cod 9027 kódex kéziratának lehetséges szerzőire vonatkozóan további négy külföldi szerző latin nyelvű munkáit kell számba venni. Ide tartozik a sienai születésű Aeneas Sylvius Piccolomini (1405–1464), a későbbi II. Pius pápa, és az osztrák krónikaíró Thomas Ebendorfer, aki 1388–1464 között élt és alkotott. Számolhatunk a lengyel humanista Jan Długosz (1415–1480) valamint a csehországi Jan Dubravius (1486–1553) krónikaírói munkásságával. A felsorolást Aeneas Sylvius Piccolominivel kezdem, hiszen Blotius őt sejtette a töredék szerzője mögött. Magát a szöveget pedig a sienai humanista *Historia de rebus gestis imperatoris Friderici III.*, vagy más néven *Historia Austrialis* című munkájával azonosította, amely 1453–1458 között készült el.¹³ A mű Ausztria történetének leírása mellett Frigyes császár hatalomra kerülését és uralkodását helyezi központba, de az események leírása csak az 1452-es évig tart. Tehát, mivel a *Historia Austrialis* nem jut el az 1456–57-es fejleményekig, sem a Hunyadi-tragédiáig, így Blotius azonosítása bizonyosan helytelen, ezért a továbbiakban az olasz humanista ezen munkáját kizárnám az elemzésből. Piccolomininek, azonban két további műve is magába foglalja hosszabb-rövidebb formában a Hunyadi-epizódot. Az 1458-ra elkészült *De Europa* három nyomtatott kiadásban is megjelent, 1490-ben, 1501-ben és 1509-ben. A *Historia Bohemica* című összefoglaló munkája 1458-ban látott napvilágot.¹⁴ A sort Thomas Ebendorfer, osztrák történetíróval folytathatjuk, akinek krónikája a *Cronica Austrie* nyomtatásban egészen későn, csak 1725-ben jelent meg. A kései megjelenés ellenére bizonyosan állítható, hogy Ebendorfer műve már életében több másolatban terjedt a kortársak között.¹⁵ Végül pedig Jan Długosz és Jan Dubravius zárja a felsorolást. Długosz munkája az *Annales regni Poloniae*, amely elkészítése életének utolsó huszonöt évét vette igénybe. Írói technikájára jellemzőek a folyamatos javítások és átírások, ezért alkotása az 1406-os évszám mentén két egységre bontható. Az első felét három különböző kéz jegyzi le, míg a mű második fele későbbi másolatok formájában ismert, amelyek a Świątokrzyski-kézirat illetve a Scipio-csoport kéziratai elnevezést viselik. Ugyanakkor a teljes mű kinyomtatására csak 1711 és 1712 között került sor.¹⁶ A cseh Dubravius már a 16. században készíti el fő művét, a cseh történelmet a Habsburg-dinasztia trónra léptéig, 1526-ig tárgyaló *Historia Bohemica*-t, amely még a szerző életében, 1552-ben meg is jelent.¹⁷

¹³NÓTÁRI 2007.

¹⁴NÓTÁRI 2007.

¹⁵EBENDORFER 1967.1–120.

¹⁶MAREK A. JANICKI: *Jan Długosz és évkönyvei, avagy a híres lengyel királyság krónikái*
<https://dlugosz.polona.pl/en/jan-dlugosz/3> Hozzáférés: 2024.06.18. 13:23

¹⁷SZERDAHELYI szerk. 1972. 882.

A magyarországi historiográfiában bekövetkező 16. századi fordulat miatt, amelynek következtében a későbbi írók Mátyás király uralkodásától veszik fel az elbeszélés fonalát, nem érdemes tovább vizsgálni a későbbi korokban. Abban az esetben, ha mégsem Lazius tollán keletkezett az ÖNB Cod 9027 kódexben szereplő szövegrészlet, akkor a számba vett magyarországi vonatkozású és külföldi humanista szerzők állhattak rendelkezésre forrásként a részlet kimásolásához.

I.3 Az attribúciós kérdés kifejtése

A Cod 9027-es kézirattal kapcsolatban továbbra is fennáll a kérdés, hogy vajon Lazius önálló munkájáról beszélhetünk, vagy egy, már eddig is ismert narratíva átvételével állunk szemben. Wolfgang Lazius az 1540-es években láthatott neki fő művének, melyen egészen haláláig, 1565-ig dolgozott.¹⁸ Az udvari történetíró munkásságát lefedő időszakot összevetve a tárgyalt irodalmi listával megállapítható, hogy az időrendet tekintve elviekben mind a magyarországi történetírói hagyományban fontos szerepet betöltő szerzők művei, mind a külföldi szerzőktől származó elbeszélések rendelkezésre állhattak a kézirat elkészítése során. Tehát a magyarországi hagyományt tekintve a vizsgálatom tárgyát képző Thuróczy János, Petrus Ransanus, Antonio Bonfini, valamint Szerémi György munkájának Hunyadi László halálával összefüggésben álló részei. A külföldi történetírói tradíció esetében Aeneas Sylvius Piccolomini, Thomas Ebendorfer, Jan Długosz illetve Jan Dubravius változatát fogom szemügyre venni a Hunyadi-tragédiával kapcsolatban.

Hogyan lehet igazolni, hogy a tárgyalt, Cod 9027-es kézirat az imént felsorakoztatott szerzők valamelyikének átvétele, vagy éppenséggel egy tőlük független önálló mű? A kérdés felderítéséhez kiemelek egy olyan kulcsfontosságú epizódot, amelyet biztosan tartalmaz az összes elbeszélés. Ezt követően, az összes kiemelt részletet egyenként összehasonlítom a vizsgált töredékkel. Abban az esetben, ha nem találok egyezést a Cod 9027-es kódex szövege és a kiválasztott részletek között, akkor bebizonyosodik, hogy önálló munkával állunk szemben. Ez alapján, az azonosításhoz egy, a Hunyadi-történet velejét képző eseményt, a „cselszövő halálát”, vagyis a Cillei-gyilkosságra vonatkozó passzusokat emelem ki, amely mind a magyarok, mind pedig a Habsburgok szempontjából olyan nagy jelentőséggel bír, hogy a felsorakoztatott művek mindegyike tartalmazza. Ezt követően összevetem a történeti munkák ezen metódus alapján kiválasztott részleteit a bécsi kézirattal, majd pedig egymással is. Az összehasonlítás eredményeként bemutatom a szövegek közötti hasonlóságokat és eltéréseket. Az elemzést a magyar történeti hagyománnyal kívánom kezdeni, tehát Thuróczy

¹⁸KASZA 2022. 31–32.

János, Petrus Ransanus, Antonio Bonfini és Szerémi György írását fogom a Cod 9027-es kézirat mellé állítani.

Cod 9027-es kézirat: „Tum vero undique acinacibus obrutus, etsi ad defensionem suam nihil reliqui faceret ac adverso pectore quem occulto cilicio munitum habebat multa vulnera nequicquam accepisset, tamen postremo sectis pedibus cecidit ac in cruore proprio animam fortiter exhalavit vir et nobilitate generis et virtutis opinione atque autoritate in Germania nemini secundus.”¹⁹

Thuróczy (*Chronica Hungarorum*): „Cum igitur comites utrosque bello insudare viderunt, mox eductis ensibus irruerunt in comitem Ulricum se suorum virium omni cum virtute defendentem, straveruntque illum framee ictu in pede graviter vulneratum, ac tandem prostratum ibidem decollarunt.”²⁰

Ransanus (*Epithoma rerum Hungararum*): „Id ubi senserunt Ladislai milites, qui ante domus fores suum ducem operiebantur, ruptis vi postibus cubiculum ingrediuntur, qui ubi conspexerunt illos strictis ensibus in mutuam irruere necem, impetum faciunt in Ulricum, continuoque illum interficiunt.”²¹

Bonfini (*Rerum Ungaricarum Decades*): „Illud plane constat Ulricum arrepto ex armigeri manu gladio in Ladislai caput eum contorsisse, Ladislaum obiecta repente manu in vertice simul et digitis vulnus accepisse, oborto confestim clamore Ungaros irrupisse et comitem acerrime reluctantem multisque confossum vulneribus obtruncasse”²²

Szerémi (*Epistola de perditione regni Hungarorum*): „Postremum parvulus audiebat extra ante ostium, quod dominus suus Ladislaus Waydafia iam Deum clamabat in adiutorium suum. Mox parvulus Ladislai fugit ad inter ianuas satrapis. Et erat centurio nomine Nagh Simon Hungarus. Sitote, dixit parvulus, quia statim dominum interficiet Cylingh span. Iam est una hora, quod pugillum habent inter se. Audientes milites Hungarorum statim ad ostium occurrerunt. Interim non potuerunt intrare. Statim

¹⁹ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol. 2v.

²⁰THURÓCZY 1985. 275.

²¹RANSANUS 1977. 157.

²²BONFINI 1936. 194.

trabem velociter portantes et hostium difficile intro truderunt. Et illico capientes Germanum per timpum a tergore ipsius caput amputaverunt, et sanguis in palacio super pavementum fluxerat.”²³

Mint látjuk mind Thuróczy *Chronica Hungarorumának*, mind palermói társa *Epithoma rerum Hungararumának*, mind pedig Bonfini *Rerum Ungaricarum Decadesának* narratívája rokonítható egymással. Sőt a magyar krónikás és Ransanus alkotása egy szövegcsaládba sorolhatók annak ellenére, hogy mégis mutatnak némi eltérést. A három szöveg megközelítési módja rímel egymásra, mind a három esetben azt olvashatjuk, hogy Hunyadi László hívei, meghallva a zárt ajtó mögött Cillei Ulrik és uruk közti dulakodás hangjait, berontanak és végeznek az osztrák gróffal. A Cod 9027-es kézirat szövegével összevetve megállapítható, hogy a bécsi kézirat esetében inkább a Habsburg gróf nézőpontja kerül előtérbe, szövegszerűen pedig a három történeti munka egyikével sem azonos. Abban az esetben, ha átvételről van is szó Thuróczy, Ransanus, valamint Bonfini kizárhatóak, mint lehetséges szerzők. Az *Epistola de perditione regni Hungarorum* esetében viszont egy teljes mértékben eltérő történetváltozattal számolhatunk. Ez esetben azt olvashatjuk, hogy komikus módon a Vajdafiaként emlegetett Hunyadi László egy faasztalt használ pajzsként, hogy megvédje fejét Cillei kardcsapásaival szemben. Majd Hunyadi apródja meghallva a dulakodás zaját, segítséget hív a már egy órája veszélyben lévő ura számára. Ezt követően a magyar főurak egy rúddal betörnek az ajtót, és levágják Ulrik gróf fejét. Az ismertetett történetváltozat sem a Cod 9027-es kolligátum kéziratával, sem a magyarországi hagyományt képző szövegrészletekkel nem egyezik meg. Tehát ezek alapján Szerémi György, a már-már komédiába illő narratívája miatt, szintén kizárható a lehetséges szerzők sorából.

A továbbiakban a külföldi elbeszélések vonatkozó részeit fogom összehasonlítani egymással és a rejtélyes kézirattal. Mivel Hugo Blotius a Cod 9027 kéziratának első oldalán található lapszéli jegyzete szerint Aeneas Sylvius Piccolominit jelölte meg szerzőként, érdemesnek tartom a sienai humanista Hunyadi-epizódjait kiindulópontnak tekinteni az elemzés során. Mellé állítom Dubravius *Historia Bohemicájának* vonatkozó részeit. A megegyező részleteket félkövér dőlt betűvel szedem, hogy érzékeltessem a szövegek egymáshoz való viszonyát.

²³SZERÉMI 1857. 3–4.

Cod 9027-es kézirat: „Tum vero undique acinacibus obrutus, etsi ad defensionem suam nihil reliqui faceret ac adverso pectore quem occulto cilicio munitum habebat multa vulnera nequicquam acceperisset, tamen postremo sectis pedibus cecidit ac in cruore proprio animam fortiter exhalavit vir et nobilitate generis et virtutis opinione atque autoritate in Germania nemini secundus.”

Piccolomini (De Europa): „Rursus in hungaria rediit: sed dum apud Alba spolia turcorum et interemptorum hostium cadavera inspicit comes ipse: cuius caput erat a rege secundum: et quia solus tamquam regis avunculus leges hungaris praescribebat a Ladislao huniadis filio in castro Regio obtruncat.”²⁴

Piccolomini (Historia Bohemica): „Illud constat, Comitem *arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem*, nonnullos interiecisce manus, *digitos amputasse, exorto clamore Hungaros irripuisse, defendentemque se magno animo Comite multis confossum vulneribus obtruncasse.*”²⁵

Dubravius (Historia Bohemica): „Illud constat, Comitem *arrepto ex manu armigeri gladio, Ladislai caput petentem*, nonnullos interiectae manus *digitos amputasse: exorto clamore, Hungaros irrupisse, defendentemque se magno animo Comitem, multis confossum vulneribus obtruncasse.*”²⁶

Az idézett passzusokból kitűnik, Piccolomini milyen nagy mértékben gyakorolt hatást a történetírói hagyományra. Jól látható, hogy Dubravius sienai elődje azonos című munkájának vonatkozó részét szinte szó szerint átvette. Erre bizonyíték az alábbi idézet: „*digitos amputasse, exorto clamore Hungaros irripuisse, defendentemque se magno animo Comite multis confossum vulneribus obtruncasse.*” Szembetűnik, hogy ugyanazok a sorok olvashatóak az olasz humanista és cseh társa idézett részleteiben, az *irripuisse* és az *irrupisse* alakváltozatokat leszámítva. A további megegyezéseket kiemeltem félkövér dőlt betűvel, bár csupán néhány eltérő szóalak jelent különbséget. Az átvételek igazolására szolgáló módszer hatékonyságát bizonyítva, a bemutatott művek mellé állítom a magyar hagyomány egyik alappilléret képző, Bonfini tollán született *Decades* Cillei-gyilkosságot leíró részeit.

²⁴PICCOLOMINI 1501. V.v.

²⁵PICCOLOMINI 1532. 175–176.

²⁶DUBRAVIUS 1602. 201.

Piccolomini hatása itt is megmutatkozik az alábbi mondatrészekben, szókapcsolatokban: „*arrepto ex armigeri manu gladio*” „*Ungaros irrupisse*” és ahol a legmarkánsabban tetten érhető az átvétel „*multisque confossum vulneribus obtruncasse*”. Az idézeteket egymás mellett olvasva egyértelművé válik Piccolomini befolyása, mivel Dubraviushoz hasonlóan az ascoli humanista is olvasta sienai elődje munkásságát, de átvételei koránt sem olyan szolgálaiak, mint Dubravius kölcsönzései. Kulcsár Péter,²⁷ bár kimutatta, hogy az olasz humanista felhasználta forrásként Piccolomini munkásságát, de az átvételek pontos helyét jelöletlenül hagyta. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy bár Dubravius szinte másolja Piccolominit, de még Bonfini is sokban követi, azonban az eddig bizonytalan szerzőjű kézirat szövege nem Piccolomini szellemében született. Ezek alapján a sienai humanista munkája köré csoportosítva lehet kialakítani egy újabb szövegcsaládot, amely viszont Blotius feltételezése ellenére nem áll kapcsolatban a Cod 9027-es kézirat szövegével.

Végül az eddig felsorolt és csoportokba rendezett művek után külön említem a két, kora újkorban kéziratban maradt szerzőt, Thomas Ebendorfert és Jan Długoszt.

Cod 9027-es kézirat: „Tum vero undique acinacibus obrutus, etsi ad defensionem suam nihil reliqui faceret ac adverso pectore quem occulto cilicio munitum habebat multa vulnera nequicquam accepisset, tamen postremo sectis pedibus cecidit ac in cruore proprio animam fortiter exhalavit vir et nobilitate generis et virtutis opinione atque autoritate in Germania nemini secundus.”

Ebendorfer (*Cronica Austrie*): „[...] inter missarum solennia is regis presencia vocatus prefatus dominus Udalricus comes, dum nil mali suspicaretur, vallatus salvo conductu et iuratoria caucione sub fide christianitatis a Ladislao de Hunayd maiore natu prefati Ioannis apperitur in mortem, [...]”²⁸

Długosz (*Annales regni Poloniae*): „[...] Ladislaus destinata animo exequitur, et Comitem Ulricum ex capella post Divinorum auditionem egressum, ad portam, quasi quaedam secreta secum tractaturus, eductum, cum armatis, quos sub gradibus occultaverat, invadens, Rege spectante et nullum avunculo, similem sortem

²⁷KULCSÁR 1973.

²⁸EBENDORFER 1967. 437.

pertimescendo, ferente auxilium, obtruncat, simile scelus in Regem Ladislaum, nisi saniori consilio aversus et inhibitus fuisset, commissurus.”²⁹

Ebendorfer narratívája alapvetően eltér a magyar tradícióban fennmaradt Hunyadi-tragédia megszokott elbeszélésétől, hiszen az idézett passzusokban azt olvashatjuk, hogy maga Hunyadi László végez Cillei gróffal. A Cod 9027 töredékével összevetve, azonban kitűnik, hogy Ebendorfer milyen szűkszavúan írja le az eseményeket, hiszen a rejtélyes bécsi elbeszélésben Cillei Ulrikot, aki saját védelme érdekében páncélban jelent meg, a magyarok minden oldalról körülveszik fegyvereikkel, majd halálos sebet ejtenek rajta. A dolgozat behatárolt terjedelme miatt nem áll módomban hosszabb idézetet közölni a jelen fejezetben, viszont a részletes elemzés érdekében beemelnék néhány fontos elemet a Cod 9027-es kézirat szövegéből, amely a dolgozatom függelékében olvasható. Tehát annyiban azonos szemléletet vélek felfedezni a két osztrák történetíró írásában, hogy mindkét esetben Hunyadi László az, aki vagy Cillei gyilkosságának hátterében áll, tehát nyilvánosan provokálja a főurat saját sérelmei elsorolásával, vagy pedig maga öli meg a király nagybátyját. Ez a fajta megközelítés alapvetően szembemegy a magyar tradícióval, amelyben Ulrik gróf nem mint áldozat, hanem mint felbújtó jelenik meg, halálát pedig az események szerencsétlen kimeneteleként értelmezik. Bár Ebendorfer és az ismeretlen szerzőjű elbeszélés történelem szemlélete azonos, mégis szöveg szerinti azonosság nem mutatható ki. Ezért, mivel a két idézet szövege nem egyezik meg, kizárható, hogy a Cod 9027 kéziratban olvasható verzió Ebendorfer *Cronicájának* a másolata lenne. Długosz *Annalesát* vizsgálva szintén egy merénylettel találjuk szembe magunkat, amelyet Hunyadi tervezett el Cillei és unokaöccse, a király ellen, sőt a mise motívuma is megjelenik, amelyen Cillei vesz részt halála előtt. Ezek alapján a lengyel történetíró elbeszélése rokonítható mind a Cod 9027-es kézirat narratívájával, mind pedig Ebendorfer *Corinicájával*. Ugyanakkor különbséget jelent a gyilkosság leírása, mivel Ulrik gróf megölése kevésbé részletes, mint a Cod 9027-ben, elsősorban maga a cselvetés kerül előtérbe. Ez alapján a latin nyelvű szövegeket egymás mellé állítva kimutatható, hogy a lengyel Długosz *Annales*a és a bécsi elbeszélés között nincs szövegszerű azonosság, tehát végső soron a lengyel történetíró is kizárható a lehetséges szerzők sorából.

Összegezzük az eddigieket. A bécsi szöveg szerzőjeként Michael Mayr Wolfgang Laziust nevezte meg, de feltételezését semmiféle érveléssel, filológiai bizonyítékokkal nem támasztotta alá. Ezzel szemben Hugo Blotius Piccolominit tartotta a kézirat szerzőjének, de

²⁹DŁUGOSZ 1878. 241.

egy olyan művét, a *Historica Friderici III.*, amely tartalmi okokból nem jöhet szóba, hiszen nem jut el az 1456-57-es évekig. A Cod 9027-es kódex igazolhatóan tartalmaz Lazius által írt szövegeket, és olyanokat is, amelyeket ő másolt le. Az ismertetett szövegrészletek összevetése eredményeként bizonyítható, hogy a Cod 9027-ben olvasható Hunyadi László–epizód, sem a magyar történetírói hagyományt képviselő Thuróczy-krónika szövegével, sem a királyi megbízásból született *Epithoma*-val nem feleltethető meg. Emellett kizárható a Piccolomini, Dubravius, Bonfini hármasa alkotta szövegcsoporthoz is, mint a bécsi kódex kéziratának forrása. Végül pedig a két, Lazius korában csak kéziratban maradt mű, Thomas Ebendorfer és Jan Długosz krónikája sem mutat azonosságot a rejtélyes kézirattal. Az elvégzett összehasonlítás alapján az a felvetés, miszerint a Cod 9027 kódex szövege egy már ismert munka átvétele lenne cáfolatot nyert. Bár a felsorolt szerzők mind kizárhatóak mint a bécsi szöveg írói, de arra a kérdésre, hogy kinek attribuíható az előttünk lévő szöveg, a kutatás jelen állása szerint teljes bizonyossággal nem válaszolhatunk. Mivel Laziusról tudható, hogy tervezett egy átfogó osztrák történeti művet, szerzősége ennek alapján is feltételezhető, de nem megkérdőjelezhetetlen, mivel a bécsi töredék szövegminősége, a számos nyelvtani hiba miatt óhatatlanul elbizonytalanítja az embert. A bizonytalanság ellenére a szövegre a továbbiakban Lazius-műként hivatkozom. Továbbiakban a romantika korának Magyarországon szárnyra kapott Hunyadi-kultusz ismertetését követően, párhuzamba állítom a magyar tradíciót Lazius konstrukciójával.

II. A magyar kultusztól a Habsburg narratíváig

Mint láttuk már a Hunyadi–tematikát feldolgozó művek számbavétele során, a romantika korának művészete előszeretettel nyúlt vissza, és dolgozta fel az 1456–57-es év magyarországi szempontból igen meghatározó eseményeit. Megfigyelhető, hogy az adott történelmi epizód számos művészeti ágba felbukkan, mint azt Madarász Viktor és Benczúr Gyula festményei, Arany balladája és Erkel Ferenc operája is mutatják, még hozzá közel azonos ábrázolásmódban. E művek történelem-szemléletére jellemző, hogy Hunyadi Lászlót hősként, jobban mondva mártírként jelenítik meg, aki önként vállalja a ki nem érdemelt büntetését, amit V. László király hamis esküje miatt kell elszenvednie. További sajátosságuk, hogy Habsburg V. Lászlót nem csak rossz fényben tüntetik fel, mint egy a királyságra alkalmatlan, befolyásolható személyt, hanem alakját háttérbe is szorítják. Ez a fajta megjelenítés határozza meg a tárgyalt történelmi korszakról kialakított képet, és egyben máig hatóan befolyásolja a történeti közgondolkodást.

A bemutatott szemlélet a 15–16. századi Magyarország történetét feldolgozó történeti munkákban gyökerezik. Kimutathatóak az imént kiemelt történetelemek Thuróczy János: *Chronica Hungarorum*, Petrus Ransanus: *Epithoma rerum Hungararum*, és Antonio Bonfini: *Rerum Ungaricarum Decades* című művében, sőt még Szerémi György: *Epistola de perditione regni Hungarorum*-ában is ekként hagyományozódnak. A történeti tradíció ezen megközelítésmódja nem meglepő, hiszen közös forráson alapulnak. Mind Ransanus, mind pedig Bonfini Mátyás korabeli szerzők, akik királyi megbízásból, Mátyás udvarában írták meg történeti munkájukat, amelyekhez mindkét esetben, az egyébként szintén Mátyás-korabeli, Thuróczy-krónika jelentett kiindulópontot.³⁰ Szerémi György esetében pedig egy eltérő, néhol komikus hangvétellű, néhol balladát megidéző történetmeséléssel számolhatunk. Narratívája a Hunyadi-történet népies lecsengéseként értelmezhető, amely a közszájon forgó népi mondákat örökíti meg. Tehát a magyarországi kötődésű történetírói tradíció alapvetően magában hordozza a Hunyadi család iránti elfogultságot, amely egyaránt továbböröklődik a népi hagyományban. Az események ezen megközelítése egyfajta tudatos propagandaként értékelhető, amely mögött Hunyadi Mátyás állt megrendelőként, és így lehetővé tette, hogy Hunyadi László kivégzésének Thuróczy, Ransanus és Bonfini által közel egybehangzóan elbeszélte körülményei megteremtsék a mártír hős szerepet. Így a humanista történeti narratíva egyfajta kultuszt épített Hunyadi László személye köré. Ez a szemlélet gyakorol hatást a mai napig az emberek Hunyadi- illetve V. László-képére és egyben arra, hogy a különféle szakmunkák miként közelítik meg az eseményeket.

Hunyadi László kultuszának, és egyben a megkövesedett tradíciónak a lebontása már megkezdődött, amelynek szakirodalmi úttörője Pálosfalvi Tamás volt, *Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála*³¹ című tanulmányával. Pálosfalvi írásában igyekszik objektív módon, az „öröklött sémáktól” mentesen megközelíteni az eseményeket, mivel véleménye szerint a történeti szakirodalomban a 15–16. századi történetírói hagyomány torzító hatása tükröződik. Pálosfalvi egyrészt elveti a korábbi szakirodalomnak azt megközelítését, miszerint a történészek valamilyen párthoz vagy főúri ligához kötik az egyes szereplőket, továbbá kimutatja, hogy az egyes történeti szakmunkákban mely pontokon jelentkeznek az ismertetett Hunyadi-kultusz elemei. Másrészt a korabeli forrásokat vizsgálva nem csak a történeti tradíciótól függetlenül ismerteti az eseményeket, hanem számos adalékkal szolgál az 1456–57-es év magyarországi fejleményeihez is, amelyek nagymértékben árnyalják az eddig ismert Hunyadi László képet, és V. László magyarországi országglásának körülményeit.

³⁰KRISTÓ 2002. 109–125.

³¹PÁLOSFALVI 2015. 383–441.

II.1 A magyar történeti tradíció és a bécsi kézirat viszonyrendszere

Pálosfalvin túl a kultusz újraértékeléséhez további adalékként szolgál a dolgozatomban bemutatott, feltehetően Laziusnak tulajdonítható szöveg, amely egy sajátosan Habsburg szemléletű narratívával rendelkezik. Lazius elbeszélésében előtérbe kerül a Habsburg-dinasztia története, amely keretbe foglalja az 1456–57-es magyarországi eseményeket. A kézirat tartalmának elemzésekor, a dolgozat behatárolt terjedelme miatt, elsősorban a magyarországi fejleményeket vetem vizsgálat alá. A bécsi kézirat narratívájának tanulmányozása során elsősorban a történetírói eszköztárra koncentrálok. Ez alapján három fontos problémakör mentén kívánom bemutatni, hogy az osztrák történetíró milyen megközelítésben mutatja be Hunyadi László történetét; szembemegy-e és ha igen, miben a magyarországi tradícióval, miként mutatja be az egyes történelmi szereplők jellemét, valamint, hogy mire helyez hangsúlyt a történet elbeszélése során és mi az, amit elhallgat.

A bécsi kéziratban szereplő Hunyadi-epizód Hunyadi János halálával és a Futakon megrendezett országgyűléssel kezdődik, amely gyűlést a kiváló hadvezér elvesztését követő zűrzavaros, már-már kilátástalan helyzet miatt rendeztek meg, és amelyen a király is részt vett. Eközben a Hunyadi fivérek cselt eszeltek ki V. László királlyal és nagybátyjával szemben. Tervük szerint, a keresztes sereg felosztatása után, mikor az uralkodó Cillei Ulrikkal és kíséretükkel megérkezik Nándorfehérvárra, belépésükkor az elrejtőzött fegyveresek gyorsan felemelik a csapóajtót így kirekesztve a külföldi katonákat. Bent a várban pedig, leszámolnak a királlyal, vagy legalábbis Cillei gróffal, mivel sértette őket, hogy egy idegen ember jelentős befolyással bír országuk ügyeiben. A történet szerint a fogságba ejtett Habsburg király és nagybátyja elhatározták, hogy misehallgatásra hivatkozva kinyitattják a kaput napkeltekor, és a bejárat feltárulásakor kirontanak mindketten. A tervük azonban meghiúsult, mivel Ulrikot elhívták a magyarok gyűlésére azzal a címszóval, hogy fontos ügyeket akarnak vele megtárgyalni. A gróf, bár sejtette baljós végzetét, mégis megjelent a gyűlésen. Itt körülállták a főurak, majd pedig Hunyadi László közéről elkezdte durva szavakkal támadni Cilleit. László felhánytorgatta az apját ért sérelmeket, amelyeket hiába próbált a gróf folyamatosan cáfolni. Mikor kilátástalanná vált a helyzet Cillei kivont karddal Hunyadinak rontott, viszont a körben lévő magyar nemesek szablyaikkal megölték őt. Ezt követően Szilágyi Mihály levágta a stájer gróf holttestéről a fejét, majd a főurak azt egymásnak dobálva üzték gúnyt belőle. A király viszont részben a váradi püspök jóvoltából, részben saját higgadt és szelíd viselkedésének köszönhetően megnyhítette a magyarokat és ezzel elkerülte a halált. A történet folytatása szerint a király elutazott Hunyadival Temesvárra, ahol azonban sikerült elérnie, hogy Budára mehessen. Eközben birodalom szerte elterjedt a

király fogságának a híre, így hát a király köszöntésének álcájával a passai püspök, néhány bécsi főúr és Giskra János Budára utaztak, hogy kimentsék V. Lászlót. Végül azt színlelve, hogy panaszt akarnak tenni a király előtt bejutottak a várba, és kieszközölték, hogy az ott tartózkodó külföldi katonák száma meghaladja a magyarokét. Mikor Hunyadi észrevette a cselt, új tervet eszelt ki a Habsburg uralkodó megölésére. Ez alkalommal számos katonát fegyverbe hívott, hogy lovagi torna álcájával kicsalják a várból a királyt azért, hogy amikor a mezőn kóborol részint elfoglalják a várat, részint pedig elrabolják az uralkodót. A tervezett lesvetés azonban meghiúsult, mivel V. László észrevette a közeledő fegyvereseket. Hunyadi László ekkor, nehogy lelepleződjön, gyorsan hazaküldte a katonákat, majd kifogást keresett a fennálló helyzetre. Az eset után és a főemberekkel tartott megbeszélést követően, László király meghívta reggelihez a Hunyadi sarjakat. Mihelyt a két férfi helyet foglalt, nyomban bilincsbe verték őket. A bemutatott epizód a bécsi kézirat elbeszélése szerint azzal zárul, hogy az uralkodó elrendelte László, még aznapi lefejezését, Mátyást pedig őrizetben Ausztriába vitette.

Wolfgang Lazius elbeszélését vizsgálva szembeűnik, hogy a tragikus események leírásakor az ismertetett történeti hagyomány narratívájával gyökeresen szembeűmegy. A szerző megfordítja a nézőpontot, az események központjába Hunyadi László helyett Habsburg V. Lászlót helyezi. Megfigyelhető az is, hogy a szerző már a cselekmény kibontakozása előtt igyekszik az olvasót a magyarok ellen hangolni azzal, hogy a magyar népet negatív színben tűnteti fel. *„[...] hogy elejét vegye a magyarok cselvetéseinek, akiknél mindig is az volt szokásban, hogy, amikor megtámadta őket az ellenség, barátságot színlelve külföldi segédcsapatokért folyamodnak, ha pedig megkapták, és mikor befejezték a háborút vagy végetért, akkor otthagyják a zászlókat és azokkal szemben rendkívűli módon kegyetlenkednek és a szokásos rablásban kedűüket lelve fosztogatják, akik még megmaradtak [...]”*³² – olvashatjuk a bécsi kéziratban. Az idézett sorok úgy jelenítik meg a magyarokat, mint egy számító és hálátlan népet, amelyik a segítői ellen fordul, amint elhárult az őket fenyegető veszély. A következő fontos motívumot a gyilkossági szándék jelenti, amely a Hunyadi-epizód velejét képzi mind a történeti hagyományban, mind pedig az elemzett töredék szövegében. A magyar hagyomány szerint Cillei Ulrik le akar számolni riválisa, Hunyadi János gyermekeivel. Thuróczy krónikájában Cillei Ulrik ekként nyilatkozik a Hunyadi-sarjakkal kapcsolatban: *„Én vagyok az az ember, aki ezt a csahos kutyaűfajzatot ki fogom irtani a föld színéről”*.³³ Bonfini harmadik decasában pedig Ulrik gróf a következőket írja

³²ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol.2 r [29.]

³³THURÓCZY 1978. 434.

Brankovics György szerb despotának küldött levelében az ifjakról: „[...] hamarosan két golyót (ti.: Hunyadi fiúk levágott fejét – EA) küld neki, amellyel kedvére játszadozhat”.³⁴ Ezzel szemben Lazius, a Hunyadiaknak az ifjú király és nagybátyja, Cillei megöléséről szóló, titkos tervéről tudósít. „[...] Hunyadi fiai beengedik embereivel együtt Fehérvárba színleg az illő viselkedést tanúsítva, és engedelmességüknek bizonytságot adva, titokban csapdákat készítettek elő, hogy ezt a gyanútlan saját embereivel együtt lemészárolják, vagy ha a sors ezt megtagadja tőlük, akkor Cillei grófot eltegyék láb alól [...]”.³⁵ A bemutatott részletek alapján Cillei Ulrik gróf halála, ami a magyar hagyomány szerint az események szerencsétlen kimeneteleként értelmezhető, az a Cod 9027 esetében előre eltervezett gyilkosság. Tovább árnyalja a magyarokról festett kedvezőtlen képet, hogy Cillei megölése után a főurak könnyörtelenül játszadozni kezdenek a stájer gróf levágott fejével. Végül külön érdemes szót ejteni a király esküszegésének motívumáról, amellyel kapcsolatban a Thuróczy-krónika igen erősen fogalmaz. „Jaj, kimondhatatlan bűn! Hajdan Magyarország szent királyai egyszerű szóbeli ígéretüket is jobban megtartották, mint ahogy te megtartottad esküdet.”³⁶ A magyar tradíciónak V. László büntetlenségét ígérő esküje igen hangsúlyos eleme, hiszen a király többször is szavát adta, így mikor kivégzik Hunyadi Lászlót, az az ifjú uralkodó bűnként jelenik meg. Ezzel szemben Laziusnál a király nem tesz semmiféle esküt arra, hogy nem fog bosszút állni Cillei megöléséért, ezért értelemszerűen esküszegés motívuma sem jelenik meg történetében. Ezért V. László már a Nándorfehérváron szervezett királyellenes összeesküvés miatt bosszút állhatna az idősebb Hunyadin. Ennek ellenére mégis csak a második, lovagi tornának álcázott merényletét követően ítéli őt halálra a király, amely összeesküvésről Pálosfalvi is említést tesz tanulmányában.³⁷ Lazius tehát, László kétszeres bűnösségével igen erőteljesen megindokolja, hogy az idősebb Hunyadi fivér megérdemli halálát. Tehát a textus olvasása során nem csak a sajátos Habsburg szemlélet nyer bizonyítást, hanem egyfajta befolyásolási szándék is, mivel Lazius tudatosan úgy alakítja a narratívát, hogy a magyarokkal szemben ellenérzést keltsen az olvasóban.

A vizsgálat következő szakaszában azt tekintem át, hogy a magyarországi tradícióval szemben Lazius miként mutatja be az egyes szereplők jellemét és motivációit. Megfigyelhető, hogy az író Hunyadi Jánosról elismeréssel ír, mint kiváló hadvezérről, aki a kereszténység védelmezője. „[...] Hunyadi már sok esztendeje számos háborút viselt egyedülálló bátorsággal és páratlan hűséggel, és helyreállította a korábbi hadvezérek hanyagsága miatt

³⁴BONFINI 2019. 773.

³⁵ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol.2 r [30.]

³⁶THURÓCZY 1978. 437.

³⁷PÁLOSFALVI 2015. 410–411.

megingott katonai helyzetet az által, hogy megszámlálhatatlan diadalt aratott efölött az ellenség fölött a kereszténység hatalmas dicsőségére.”³⁸ Bonfini pedig így emlékezik meg a magyar hadvezérről: „Míg élt, minden veszélyt távol tartott Pannóniától és a keresztény közösségtől [...]”.³⁹ Összehasonlítva a leírásokat érzékelhető, hogy a magyar hős megjelenítése megegyezik a történeti gondolkodást meghatározó hagyománnyal.

V. László, a cseh és magyar király, személyével kapcsolatba kihangsúlyozandó, hogy az események idején mindössze tizenhat éves. A király korára hivatkozva a Mátyás udvarához kötődő humanisták hagyományosan befolyásolható alakként ábrázolják, aki megbújik a háttérben. „Ulrik nemcsak azon fáradozik, hogy hitelét csökkentse a királynál”⁴⁰ – tanúskodik Ransanus a király gyenge akarataról. Bonfini viszont – „Cillei gróf gonosz befolyása alatt”⁴¹ – közbevetéssel fejezi ki a stájer főúr közvetett hatalmi igényét. Ezzel szemben a Lazius-szövegben az ifjú uralkodó aktív cselekvővé lép elő. A Cod 9027 kézírata így számol be arról, hogy V. László miként került el halálát: „[...] ha a király maga nem viselkedett volna szelíden és nyájas arckifejezésével és szavaival meg nem lágyítja a gonosztevők kőszívét is.”⁴² Lazius sorai előrelátó és méltóságteljes viselkedést tulajdonítanak a fiatal királynak.

Hunyadi László személyében a hagyomány, egy katonáskodásban kiemelkedő, erényes, tisztességes, ifjút ír le, aki méltó apja érdemeihez, és kész továbbvinni a Hunyadi család dicsőségét. Erre, a kultuszképzés kiindulópontját képző Thuróczy-krónika szövege szolgál bizonyítékként: „[...] katonai erényekben, erkölceinek tisztességében, nagylelkű emberségben összes ifjú kortársai között a legkitűnőbb volt.”⁴³ Az osztrák történetíró azonban teljes mértékben szembefordulva az ismert narratívával egy egészen más Hunyadi-képet láttat. Elbeszélésében a Hunyadi-fivérek féltik hatalmukat, haragosak az apjukat ért jogtalanságok miatt, és nem csak az idegeneket akarják kiűzni az országból, hanem egyenesen le akarnak számolni a királlyal és annak nagybátyjával. Lazius maga is „istentelen emberként” hivatkozik az idősebb Hunyadi-fivérre, amikor megghiúsul a király ellen tervezett merénylete.

A király nagybátyjának megjelenítése ellentétes ívet fut be a magyar tradícióval szemben, mivel a magyarországi humanista történetírás Cillei Ulrik Hunyadiak ellen irányuló bosszúvágyáról tanúskodik. Bonfini Ulrik gróf jellemét a „roppant nagyravágyás” „gőgös

³⁸ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol.2 r [27.]

³⁹BONFINI 2019.769.

⁴⁰RANSANUS 1999. 133.

⁴¹BONFINI 2019.770.

⁴²ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol.2 v [41.]

⁴³THURÓCZY 1978. 432.

természet” és a „*gyűlölség*”⁴⁴ kifejezésekkel ábrázolja, valamint a hagyományos történet szerint a főúr vágyik a Hunyadiak hatalmára és igyekszik állandóan befolyása alatt tartani a még fiatal uralkodót. A bécsi kódex azonban, egy sokkal kedvezőbb Cillei-képet mutat. Ez esetben a király feletti befolyásgyakorlás „*hasznos tanácsokként*” jelenik meg. Megítélését pedig tovább módosítja az idősebb Hunyadival való összetűzésben tanúsított viselkedése, mivel a király nagybátyja László durva szavait hallva kész megbocsájtani, ahelyett, hogy rögtön kardot rántana. Ezen túl a Lazius–szöveg Ulrik halálakor ekként emlékezik meg róla: „*családjának előkelősége és bátorsága miatt Németországban senki sem előzte meg őt*”.⁴⁵

Végül elérkezve az elemzés utolsó problémaköréhez, a történetmesélés hangsúlyait és az elhallgatott részeket kívánom ismertetni. Lazius elbeszélésének számottevő hányadát a király fogságba kerülése és az ellene tervezett merényletek teszik ki. Sok szót szentel annak is, hogy V. László miként menekül meg Hunyadi gondosan előkészített kelepccéből. Ez alapján egyértelműen megállapítható, hogy V. László személye és a körülötte zajló események előtérbe kerülnek a narratívában. Ezzel szemben a Hunyadiak elfogatását, László kivégzését és Mátyás fogságba vetését, azokat a fejleményeket, amelyeknek a magyar történeti hagyományban színes és drámaian hatásos leírásokban gazdag fejezeteket szenteltek, Lazius egyetlen mondatban foglalja össze. A magyar tradíció szerint Hunyadi kivégzésekor drámai módon háromszor sújt le rá a hóhér, mégsem sikerül kivégeznie. László sértetlenül feláll, és távozni készül, amikor megbotlik ruhájában. Így a hóhér még egyszer, és egyben utoljára lecsap a földön fekvő Hunyadira. Szeréminél akkor éri el a végzet az idősebb Hunyadit, mikor harmadik eredménytelen csapás után kiveszi a hajában addig megbúvó a keresztet. Ehhez képest mindez Laziusnál egy mondatba sűrítve olvasható. A felsorolt epizódok oly mértékben tömörítve jelennek meg, hogy e szüksézszerűséget szinte elhallgatásként értelmezhetjük. Ezzel az írói technikával az udvari történetíró megfosztja a tragikumtól a magyar tradíció velejét képző eseményeket.

Az elvégzett vizsgálat eredményeként, akár Lazius munkásságához köthető a Cod 9027-es kézirat, akár nem, egy tudatos történetírói koncepció mutatható ki, amely során a szerző szándékos scenírozást hajtott végre. A narratíva megalkotásának eredményeként egy, sajátosan magyarnak vélt történeti epizódot ír meg közép-európai nézőpontból, amely középpontjában Habsburg V. László áll. Amennyiben ténylegesen az osztrák történetíróhoz köthető a szöveg, abban az esetben a bemutatott történetírói technikái igazoltak, hiszen Kasza Péter Lazius

⁴⁴BONFINI 2019.771.

⁴⁵ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol.2 v [39.]

kutatása során, Buda ostromával összefüggésben,⁴⁶ kimutatta, hogy a bécsi szerző miként gyárt bűnbakot és hogyan módosítja egy-egy hadászati esemény súlyát és szerepét.

⁴⁶KASZA 2022. 83–126.

III. Függelék

Végül a dolgozatomat a Cod 9027-es latin nyelvű kézirat szövegének közreadásával zárom. A bécsi szöveg elérhetővé tétele kiemelt részét képzi a dolgozatomnak, hiszen e révén elérhetővé teszem az eddig kiadatlan kéziratot, amely elvégzett munkám szerves része, továbbá ezen a módon tudom ellenőrizhetővé tenni állításaimat, mivel a szöveg nem elérhető digitális formában, fizikai változata pedig Bécsben található.

A szöveg átírása során, a kézirat következetlen helyesírását az akadémiai elveknek megfelelően egységesítettem, de tulajdonneveket minden esetben meghagytam a szövegben talált formájukban. Javítottam továbbá a szövegben található hibákat, elírásokat, ezeket a filológiai apparátusban jelöltem, valamint lehetőségeimhez mérten igyekeztem azonosítani a felmerülő személyeket.

Szövegközlés

(1r) [1.] Quo tempore primum gubernacula⁴⁷ Reipublicae Ladislaus rex subierat, ingens Prussiae seditio⁴⁸ exorta est, quae magnam turbis in Germania materiam atque occasionem subministrabat. [2.] Quippe excitatis inter ordinis milites atque subditos offensionibus et utrinque exacerbatis animis postremum sibi remedium in Fridrici Imperatoris iudicio, quaesiverunt, qui apud Novam⁴⁹ tum Austriae civitatem patrulem Ladislaum e tutela dimiserat. [3.] Is causam ita cognovit, ut de obsequio subditi nihil remitterent, milites vero ordinis domini in suos nulla deinceps crudelitate grassarentur. [4.] Haec sententia non utrique parti⁵⁰ arrisit. Provincialium enim legati, qui se et potentia et pecunia victos ab adversariis suspicabantur, gravioribus primum verbis uti, deinde palam etiam queri ac mutandi dominii opinionem praeseferebant. [5.] Qua ex re factum est militibus metuentibus, ne mutata fide ad Polonum⁵¹ transirent aut maiores in Prussia ex renuntiato responso motus cierentur, per insidias ex itinere aggressi adversae partis legatos interfecerunt. [6.] Quod ubi provinciales rescivere exulceratis iampridem animis tum divulsis etiam ac penitus abalienatis, missis nunciis necessario magis quam honesto consilio Poloniae regis

⁴⁷1452. szeptember 4-én, miután Hunyadi János seregeivel megostromolta Bécsújhelyet, III. Frigyes kiadta Cillei Ulriknek V. Lászlót, akit eddig kiskorúsága miatt gyámsága alatt tartott. ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI 2005. 208–213.

⁴⁸1454–1466 között folyt a tizenhárom éves háború, amely során a porosz rendek felláztak a Német Lovagrend uralma ellen. A háború kibontakozásakor csatlakozott a harcokhoz a Lengyel Királyság is. Tájékozódáshoz ajánlott: ROMAN CZAJA 2016. 113–126.

⁴⁹Bécsújhely

⁵⁰utrique parti] *corr. ex ex aequo omnibus suprascr. utrique parti*

⁵¹IV. Kázmér lengyel király (1447–1492)

vicini fidem amplexi a militibus ordinis transitionem fecerunt. [7.] His de causis accensos milites ordinis ad arma fortuna periclitantis imperii concitavit. [8.] In quae antequam satis instructi expedire se illi audebant, Polonorum sociis armis dubio procul validiores provinciales dominos obruerunt, intra paucos dies omnibus occupatis munimentis, ut Marieburgum,⁵² provinciae metropolim difficile ordini fuerit in fide retinere. [9.] Et quoniam longius opinione illud trahebatur bellum diuturna Marieburgo obsidione presso ab hostibus, evocato ex Germania milite tantum aeris alieni contractum assignantis ordinis fuerat, ne solvendo bello extincto accersitis non essent et pignoris nomine cum Marieburgum,⁵³ tum alia loca tantisper militibus in usu fructum concedere cogerentur, donec pecuniam illis debitam repraesentare possent. [10.] Id anno contigit nondum elapso 1457.

[11.] Quo tempore et provinciales exhaustis viribus, fessis etiam Polonis, ut veteres tamen iniurias ulciscerentur ac sese porro a suppliciis, quae illos dubio procul manebant, tuerentur, ad insidias consilia convertebant praeoccupato animo illius, qui militibus iis praeerat, qui ex pignore Marieburgum obtinebant. Is accepta (1v) pecunia oblitus fidei praestitae praesidium abduxit, Marieburgumque Polonis tradidit, et ne peteretur ad poenam, mutato procul solo Viennam Austriae se contulit, ubi contracto matrimonio cum civis opulenti vidua in tam dissitis finibus tutum se arbitrabatur. [12.] Sed longe aliter accidit, quam spem sibi proponebat. [13.] Quippe exploratus a militibus ordinis de nota peiore civibus commendatur, ut ius civitatis accipere non potuerit, emptoque praedio in proximo pago Ottokerung⁵⁴ ab haeredibus divitis civis Reich[...] ⁵⁵ nomine eo commigravit, et quoniam sibi ab insidiis ordinis metuebat, vallo illud fossaque communivit. [14.] Sed consumptis omnibus consiliis postremo cum in pago se templum, ut sacrum audiret, contulisset, exploratus ab his, qui ordini studebant, cum domum redire vellet apprehensus inque equum in hoc instructum sublatus abducitur. [15.] Neque posthac quidquam certi de eius salute a quoque auditum fuit. [16.] Praedium ac reliqua bona caesar fundi dominus in suam fidem accepit, uxori ea repraesentata pecunia qua dotis nomine inter eos convenisset.

[17.] Dum haec in Prussia agerentur Romano pontifice⁵⁶ hortante ad bellum Turcis inferendum, qui tum Albam Graecam⁵⁷ gravi obsidione premebat, Christiani principes ac ex his praecipue Germani comparabant.⁵⁸ [18.] Quae ut felicius expeditio procederet, ex undique

⁵² Malborg, amely 1309-től a Német Lovagrend központja, ma Észak-Lengyelországban található.

⁵³ Marieburgum] *emend. ex Marieburgo sicut lapsus*

⁵⁴ Ma Ottokaring, Bécs XVI. kerülete

⁵⁵ A kéziratban nehezen olvasható kifejezés

⁵⁶ III. Kallixtus pápa (1455–1458)

⁵⁷ Nándorfehérvár, más néven Görögfehérvár

⁵⁸ comparabant] *emend. ex comparabat sicut lapsus*

copiae cogerentur. [19.] Crucem Domini pontifex dispensarat venia peccatorum promissa, qui huic tam necessario bello nomina dedissent. [20.] Eius mandati monachus quispiam Franciscanus, Ioannes Capistranus⁵⁹ nomine, Italus preco fuit vitae continentia, persuadendi arte omnium eius saeculi celeberrimus, qui cum Viennam Boiaria venisset ad Sancti Laurentii solemnia,⁶⁰ ingentem vim simul attraxit. [21.] Adierat enim ex itinere Atesinos, Svevos, Boiarios et in Thurcas acerbissime concionatus autoritate et facundia quamplurimum poterat, nobilissimum et potentissimum quemque facile ad arma excitaverat. [22.] Oppugnabatur vero integrum pene mensem Alba maximis operibus ac natura munitissima⁶¹ factis. [23.] Quas, qui quod⁶² erat sex millium mixti generis ex Germanis, Hungaris et Polonis tenebant duce Ioannes Hunniades, spectatae virtutis Hungaro, omnium ad laborem animis excitatis ita eluserant, ut conspecta postremum Tyrannus⁶³ oppugnationis difficultate capiendae arcis minime sibi tentandam existimaret. [24.] Ita obsidione solvitur arx in finibus Hungariae longe omnium munitissima. [25.] Quam post hominum memoriam laetitiam incomparabilem insperatus obitus praefecti defoedavit flexis in maestitiam eorum omnium animis, qui cruci signati iam frequentes haud ita procul ad Futach convenerant.

[26.] Ladislao quoque rege cum Ciliensi⁶⁴ comite avunculo⁶⁵ et paucis post diebus **(2r)** cum non contemnendis copiis maturante, qui et casum tanti viri immoderatissime tulit et infelicem Reipublicae Christianae statum cum optimo quoque tum deploravit, quod tum propriam debellandorum hostium Christiani nominis occasionem ibi a Diis immortalibus oblatam ceu ex manibus morte tanti viri⁶⁶ amisisset. [27.] Multa enim Hunniades bella adversus illos singulari virtute fideque incomparabili multis iam annis gesserat, remque militarem superiorum Imperatorum⁶⁷ negligentia collapsam restituerat innumeris de hoc hoste cum ingenti Christiani nominis gloria trophaeis suspensis. [28.] Itaque ei aliud ex obitu tanti viri damnum tum contigit cum magno dedecore Reipublicare Christianae coniunctum, ut qui ex

⁵⁹Kapisztrán János (1386–1456) itáliai származású ferences rendi szerzetes. Élete végén aktívan részt vett a magyarországi török-ellenes harcokban. A nándorfehérvári diadal után, 1456 októberében Hunyadihoz hasonlóan áldozatul esett az ostrom utáni járványnak. Az újlaki ferences kolostorban temették el. Tájékoztatóhoz: KULCSÁR 1987.

⁶⁰Szent Lőrinc ünnepnapja, augusztus 10.

⁶¹munitissima] *emend. ex munitissimam sicut lapsus*

⁶²A kifejezés nehezen értelmezhető, valószínűleg pontatlan a lejegyzés.

⁶³II. Mehmed oszmán szultán 1444–1446, és 1451–1481 között. FODOR–HEGYI–IVANICS 1993.

⁶⁴Ciliensi] *corr. ex ciliensi subscr.* Ciliensi

⁶⁵Stájerországi nemesi család, amely a Cillei nevet a birtokában álló Celje nevű városról kapta. Magyarországon Nagy Lajos halálát követően tettek szert birtokokra. Tekintélyüket tovább növelte, hogy Luxemburgi Zsigmond Cillei Borbálát vette feleségül, így birodalmi fejedelmi címre is szert tettek 1436-ban. A szövegben megjelenő Cillei Ulrik gróf a család utolsó férfitagja. PÁLOSFALVI 2009. 30.

⁶⁶Hunyadi János, a nándorfehérvári diadalt követően, 1456. augusztus 11-én hunyt el pestisben. Tájékoztatóhoz: ELEKES 1952.

⁶⁷imperatorum] *propter correctionem lectio incerta*

signatis cruce ad Futtach ut diximus confluxerant, ut fit in tanta confusione rerum ac vastitate, destituti duce suo non solum rebus infectis palantes domum maior pars redierit, verum de salute etiam inter medios Hungaros periclitarentur. [29.] Tardius enim quam sperabat Ladislaus rex comitatus Boiorum duce Ulricho Ciliensi comite, avunculo materno, Henrico a Rosenberg et Vilhelmo a Liechtenstein castra attigerat, ut prohibere Hungarorum insidias potuisset, qui perpetuo in more habent, ubi ab hostibus urgentur, fictis amicitiae artibus externa auxilia allicere, et ubi habere ut fit, bello vel confecto vel extincto a signis discesserint miris in illa modis saevire ac solitis grati rapinis reliquias vexare. [30.] Sic dimisso partim signatorum exercitu, partim sua sponte diffluente Ladislaus rex cum suis in arcem Albensem⁶⁸ a filiis Hunniadis recipitur ad speciem quidem humanitatis exhibendae et observantiae significandae, clam vero structis insidiis, ut incautum illum cum suis trucidarent, aut si hoc illis fortuna negasset, ut Ciliensem comitem e medio tollerent, cuius salubribus consiliis iuvenem regem noverant obtemperare.

[31.] Enimvero plurimum illi ad gentis suamque aestimationem pertinere arbitrabantur, neque potestate neque autoritate externo homini inferioris existimationis et tantas videri amplissimi regni dignitates et suas facultates cum rerum gestarum gloria coniunctas, ut nullis septos armatis Germanos non modo sustinere sua in provincia, sed profligere etiam exinde commode posse censerent. [32.] Igitur occultatis in arce armatis cum primum rex cum suis ingressus fuisset, sublata cataracta comitivam reliquam omnem excluserunt. [33.] Quod ubi rex ac Ciliensis intellexissent, maestis animis totam eam pene noctem insomnem duxerunt, neque arma deponere voluerunt, quam⁶⁹ dies illuxisset, sub cuius exortu dubia adhuc luce vi reclusa porta egredi statuerant. [34.] Sed metuebant, ne si vim ianitoribus adhibuissent, ne maiorem tumultum excitarent atque ante portam, extra noctis occasionem⁷⁰ mactarentur. [35.] Quo circa expeditis consiliis omnia dissimulantes necessariis cogitationibus religionem obducebant tantisper audiendo sacra, **(2v)** donec surgente sole ostium ipsi aperirent.

[36.] In hoc rerum discrimine cum ad quemvis sonitum suspensi praesentis temporis necessitati servirent, Lambergius quispiam, qui in Ciliensis comitatu fuerat et cum quo Hungari prodicionem heri composuerant, sacellum ubi Ciliensis sacro operam dabat, ingreditur missum se a⁷¹ civibus Hungaris et Ladislao comite significans, ut herum ad consultationem quandam rerum necessariorum vocaret. [37.] Et quia Ciliensis, cui iam animus fatum instans praesagire coeperat, moram nectabat, reversus denuo convenisse iam procures et

⁶⁸Albensem] *emend. ex Allensem sicut lapsus*

⁶⁹A kéziratban quam szóalak szerepel quamprimum értelemben.

⁷⁰extra noctis occasionem] *add. in marg. a scriptore*

⁷¹pro] videtur esse omittendum

graviter ferre tarditatem proceres nunciabat. [38.] Sic victus fato et importunitate proditorum Ciliensis perplexo animo et inter diversos metus de salute sua sollicitus ad concilium Hungarorum pervenit, ibi constitutus in medio Hungarorum Ladislaus Hunniades gravibus verbis incessere coepit nescio quas iniurias parenti quondam suo Ioanni in tutela Ladislai regis illatas obtendendo, quas cum benevole ad omnem demissionem composito vultu Ciliensis dilueret, circumdatus undique ab Hungaris iam acinaces suas stringentibus necessaria magis, quam utili audacia cum in ea se difficultate constitutum videret, sive ut averteret periculum, sive ut impune non caderet, extracto pugione Ladislaum petit. [39.] Tum vero undique acinacibus obrutus, etsi ad defensionem suam nihil reliqui faceret ac adverso pectore quem occulto cilicio munitum habebat, multa vulnera nequicquam acceperat, tamen postremo sectis pedibus cecidit ac in cruore proprio animam fortiter exhalavit vir et nobilitate generis et virtutis opinione atque autoritate in Germania nemini secundus. [40.] Cuius cadaveri scamno iniecto Hungarus ex his, qui manus intulerant, Michael Seladius⁷² caput ademit illoque hinc inde ad regulos dimisso atroci facinori ludibrium insuper adiecit. [41.] Reliqui complures tractis in custodiam servis regiis, si qui aderant, impetum quoque in regem facturi erant, ni episcopus Verasdensis⁷³ tantum scelus prohibuisset, et rex ipse ita leniter se et mansueto egisset vultu et verbis et vel saxa corda latronum permollivisset. [42.] Nam ad benevolentiam, ut tempus postulabat, etiam illud adiungebatur quo vitam servarat,⁷⁴ quod regio quasi remisso culmine se totum Ladislaus Hunnadi potestati permiserat et una cum illo Temisvarum arcem, alteram Hunnadum profectus erat. [43.] Unde multis vix precibus ac pollicitationibus Budam ductus erat comitibus longe post pene sine cibo et potu et quidem pedibus consecutus, aliquot etiam ex his in itinere tam longo et aliquot dierum ab Hungaris trucidatis. [44.] Quo haec facta sunt annus progrediebatur a natus salvatore 1456.

[45.] Cum fama divulgata de Ciliensi occiso ab Hungaris et rege Ladislao praeter regiam dignitatem adservato Budae a Ladislao Hunnade in Bohemia passim et Austria percrebruit et multorum animos excitavit, qui recentem iniuriam tanto principi illatam **(3r)** ulcisci cuperent. Sed veriti, ne si apertis armis vindictam huiusmodi aggrediretur in aliena et ambigua provincia, salutem heri sui in maiori discrimine ponerent, dissimulantes omnia in speciem salutandi regis armis quoad poterant occultatis Pataviensis episcopus,⁷⁵ Vieneses et ex

⁷²Szilágyi Mihály, hadvezér és kormányzó 1457–1458 között, 1460-tól macsói bán és erdélyi vajda. Hunyadi László nagybátyja, aki unokaöccse halála után a Hunyadi-párt vezetője.

⁷³A Verasdensis hibás szóalak, a tévedésre a szöveg bemásolásakor kerülhetett sor. Helyesen Varadiensis, azaz Várad, püspöke a tárgyalt időszakban Vitéz János (1408–1472) volt.

⁷⁴A várt servaret szóalak helyett.

⁷⁵Passau, melynek püspöke 1451–1479 között Ulrich von Nussdorf volt.

Bohemia Ianus Isera⁷⁶ cum valida comitura⁷⁷ et quae ad omnem vim instricta videbatur navigiis Budam descendunt. [46.] Acciderat vero eodem prope tempore res pernecessaria, ut Banus Croatiae Ladislaus autem ac Palatinus Hungariae⁷⁸ Budam et ipsi ingressi fuissent, qui magnas et acerbis simultates cum Ladislao Hunnade iampridem exercebant. [47.] Quam tam propriam occasionem subvenienti regis incolumitati oblatam a Diis immortalibus haudquaquam negligendam arbitantes omnia cum his consilia communicabant. [48.] Itaque per simulationem de suis quisque provinciis querendi in arcem intromittuntur pauci in primis, deinde vero, ut fit, aliis atque aliis de causis cum qui foris pernoctabant, vocarentur, qui partim nunciorum, partim praesidii ablegandi speciem praeberent, frequentiores postremo recepti sunt, quam Hungari, qui ad eam fraudem cogitationem non direxerant, existimassent, ut iam Germanorum Bohemorum Croatarumque numerus Hungarorum manum in arce vincere videretur. [49.] Quod ubi Hunnades animadvertit perplexo animo varia consilia agitans ad alias insidias animum consiliaque convertit. [50.] Quippe ut regem ex arce eliceret atque procul in campis vagantem a fidisque dissitum incautum adoriretur. [51.] Certamen equestre indixerat evocatis clam in usum militiae ex pagis mille rusticis et totidem equitibus Hungaris suis ex arcibus accersitis, medio spectaculo, cum omnium animi in ludicro forent, regem comprehensurus erat dato negotio rusticis, cum rex esset in campum progressus, arcem ipsi occuparent, equitibus vero suis, ut circumdantes per speciem officii a suisque paulisper separatum violenter abducerent.⁷⁹ [52.] Sed et illa de nihilo concepta spes hominem impium fefellit. Quippe is, qui corda regum in manu sua habet, ut tardius rex iuvenis ad spectaculum egrederetur, effecit et iam palantes in campis equites rusticique catervatim appropinquantes conspecti fraudem omnem aperuerunt. [53.] Et aderant Germani Bohemique et ipse Banus, qui monerent, ne incogitans salutem suam in discrimen devocaret et occasione oblata se de latronibus ulcisceretur. [54.] Idcirco expectatione sua deiectus Hunniades, ne structae insidiae intelligerentur re subita et equites et rusticos domum remisit aliud palam causatus, quamobrem eam manum evocasset. [55.] Interea Ladislaus rex cum optimo quoque Germanorum Bohemorumque expeditis, quoad potuit, occulte consiliis, ficta amicitia ac eo prorsus animo, quo se in custodia erga Hunniadem gesserat, ipsum cum Mathia fratre ad prandium accersivit, et assidentibus vincula tanta iniecit celeritate iudicio peracto, ut eius

⁷⁶Giskra János, cseh vagy morva származású zsoldosvezér, kassai főkapitány, aki először Luxemburgi Zsigmond és Habsburg Albert szolgálatában állt, majd részt vett V. László koronázásán, később Hunyadi Mátyás szolgálatában katonáskodott.

⁷⁷Comitura szóalak nem ismeretes, viszon könnyen összekeverhető a létező comitiva alakkal, ami egy másolás során megtörténhet.

⁷⁸Garai László, Magyarország nádora 1447–1458 között, és macsói bán.

⁷⁹abducerent] *emend. ex abduceret sicut lapsus*

adhuc diei vesperi capitis de Ladislao supplicium sumeret Mathia fratre in Austriam in custodiam transmissio. [56.] Animadversum fuit eodem tempore et in aliquot complures illorum Hungaros Emericum de Caniza,⁸⁰ Sebastianum a Nozgon⁸¹ et Paulum a Modor.⁸² [57.] Ita saepe magnas compositas fraudes et intentatas principibus necesse Deus avertere consuevit et supplicii tarditate facinorum crudelitatem compensare.

[58.] Insignis hic annus **(3v)** fuit praeter illam, quam Hunnades perfidiae suae poenam luit, ea morte clarissimorum virorum Ioannis Capistrani⁸³ Monachi, de cuius religione et virtute eximia in obsidione Alberthi⁸⁴ diximus et Henrici a Rosemberga⁸⁵ Bohemi reguli opulentissimi et cuius magna erat apud regem autoritas. [59.] Quorum hic Viennae ille Vaciae in Hungaria terrae traditus est. [60.] Perierunt eo insuper anno e terremotu LXX in Apulia urbes, quibus XXX millia hominum simul obruta dicebantur. [61.] Ac Rex Ladislaus parta incolumitate cum iam abunde in insidiatores vindicasset vel qui non satis Hungarorum fidei crederet, vel quod ad nuptias cum Galliae regis filia, quae Pragae erant indictae, animum adverteret, Viennam eo adhuc ea aestate anno rediit, quam superiori anno fato nec propitio nec infelici⁸⁶ reliquerat. [62.] Quo tempore Georgius Bogiebrachius⁸⁷ qui pro Ladislao rege Bohemici regni procuracionem obtinebat, et Udalricus Eyczingerus⁸⁸ Austriae regulus, qui cum Hunnadis in heri sui perniciem consilia sociaverant, cum omnibus consumptis consiliis sua expectatione deiectos viderent, ea ingrediendum via arbitrati, quia altera in Hungaria non successerat, alio in loco occasionem consiliorum suorum pestilentium quaerebant, attractumque per speciem nuptiarum, quae instabant Pragae, inopinatum adorirentur. [63.] Vix Viennam ex Hungaria Ladislaus in profesto Pentecostes⁸⁹ redierat ductis secum arcta custodia mancipatis Mathia ex Hunnade et Paulo Modor, qui coniurationis socii etsi forent, manus tamen Ciliensi non intulerant, cum certiores facti de salute regis hi, de quibus diximus, aliquanta equitum manu comitati Viennam et ipsi ingrediuntur publica tamen fide prius probe muniti, quod alienatum paulo ante animum regis audivissent ea se suspicione liberari volebant. [64.] Erant vero postulata eorum inter caetera, quod questis ficti obsequii verbis

⁸⁰Kanizsai Imre (1420 k.–1465/67) országnagy, vasi ispán, továbbá sárvári birtokos.

⁸¹Rozgonyi Sebestyén, 1458–1460 között erdélyi vajda, felvidéki kapitány, a Hunyadiak híve.

⁸²Modrák vagy Modrar Pál, körmöcbányai nagybirtokos és polgár, 1457-ben együtt töltötte fogságát Hunyadi Mátyással.

⁸³Capistrani] *emend. ex Capistani sicut lapsus*

⁸⁴Értelmetlen kifejezés, feltehetően a másoló összekeverte az Albae alakkal.

⁸⁵Rosenberg (IV.) Henrik (1427–1457) cseh származású nemes.

⁸⁶A kifejezés nehezen értelmezhető két egymásnak ellentmondó melléknév tagadása olvasható. Feltehetően másolási hiba.

⁸⁷Podjebrád György (1420 –1471) cseh főúr, V. László kiskorúsága alatt a königgrätzi kerület kapitányi tisztje, majd 1452-től kormányzó lett, V. László 1457-es halálát követően pedig cseh királlyá koronázták.

⁸⁸Ulrich von Eitzing (Eizing) (1395 k.–1460) bajor származású osztrák birtokos, majd báró.

⁸⁹Pünkösdöt megelőző nap, 1457. június 4.

funestas insidias ita struebant, ut Pragae rex ad sollemnia nuptiarum eligeret, id dignitatis regiae atque regni magni interesse disserebant, ad provinciarum caeterarum quietem et augendi⁹⁰ existimationis amplitudinem pertinere, si regia et ampla frequentique urbe et ubi omnium rerum copia superesset, ea sollennia fierent, ad quae ex Gallia Germaniaeque et Hungaria procul dubio magna vis hominum esset conventura. [65.] Ad ea Ladislaus pro communicato cum suis consilio breviter respondit, ut ab incepto, quibus non satis fiderat, abstereretur et removeretur se citra consensum procerum Austriae reliquarumque provinciarum in re tam gravi, quae ad suam non solum existimationem spectaret, verum ad regnorum etiam suorum provinciarumque tranquillitatem pertinere,⁹¹ itaque concilio eorum coacto et postulatis ipsorum in consultationem positis, quod dignum sua dignitate ac illis utile simul ac honorificum esset, ex procerum suorum sensu renunciaturus. [66.] Quam regis voluntatem etsi inviti probabant tamen victi necessitate cum propter incertum rerum eventum se ac fortunas suas aliter in maximum discrimen adduci intelligerent. [67.] Is erat conventus ad Korneuburgam⁹² inde supra Viennam milliario indictus ad festum Sancti Laurentii,⁹³ quod instabat, ad quem simul convenire Albertus Dux Austriae et Otto Boiariae princeps. Acceserat ad necessitatem coitionis illius et altera causa, ut sublatis offensis, quae **(4r)** inter regem Ladislaum et Fridericum imperatorem patrualem intercesserant, conciliatio ita pro sequestratione duorum principum, quorum alter caesari, alter regi favebat, introduceretur. [68.] Dum in ea transactione hi, de quibus diximus, pergunt ac caeteri proceres aliquot dies ad consultationem eius rei sumpsissent, quam Georgius gubernator Bohemiae et Eyczingerus Austriacus in postulatis proposuerant et ex proxima a Greyenstein ubi hospitabantur multorum eo in conventu animos praeoccuparent ac in suas partes pollicitationibus traherent, quorum suggestionibus permolitus animus regis concessa venia in gratiam quos nominavimus viros recepit. [69.] Is exitus eius fuit conventus, quo soluto Bogiobrachus cum Eyczingero Schratentall arcem⁹⁴ Eyczingerorum concessit rege Viennam revertente. [70.] Quoniam vero sopita magis, quam sepulta offensa illa videbatur Eyczingero omnia turbante ac frigidum suffundente, paulo post ad festum Assumptionis divinae virginis⁹⁵ aliud Schratentalium concilium indicitur, ad quod quia infra dignitatem regiam foret, si ipse accederet, cum mandatis suis misit Udalricum Pataviensem praesulem, Michaellem Comitem Hardecensem,

⁹⁰Augendi szerepel a gerundivum esetén várt augendae helyett.

⁹¹Mivel a várt accusativus cum infinitivo helyett ut kötőszót áll conjunctionisszal, ezért a pertinere infinitivus helytelen, helyette pertineret igealakot kell odaérteni.

⁹²Korneuburg, ma Alsó-Ausztriában található.

⁹³Szent Lőrinc napja, augusztus 10.

⁹⁴Ma Alsó-Ausztriában, Wienviertelben található község, amely 1434-ben került Ulrich von Eitzing kezére, majd a főúr székhelyként is szolgált.

⁹⁵Nagyboldogasszony vagy Szűz Mária mennybemenetelének ünnepe, augusztus 15.

Rudigerum baronem a Starchenberg, Georgium baronem a Puechaym, Georgium Perkheymer et Cunradum Holtzler⁹⁶ Viennensem. [71.] Hi tametsi insidias⁹⁷ Bogiebrachii intelligerent, tamen ne in maius herum discrimen devocarent et Austriam simul ab armorum infestatione tuerentur, quae iam parata at quasi ad manum habebat, rem ad postulata gubernatorum concordia transegerunt, atque ut ante festum Sancti Martini⁹⁸ rex Pragae regio cum comitatu adiret, pronuntiarunt. [72.] Id gratum Bogiebrachio rerum vero mortalium postremum Ladislao regi erat, cuius aetas nondum matura non fato magis, quam suorum perfidia ante diem his cuniculis obruitur et evertitur. [73.] Annus erat, quo haec agebantur, a nato Salvatore 1457 et memoria vini in Austria insolito frigore exusti, quod in die Parasceves⁹⁹ cum ingenti tempestate praeter solitum acciderat, et periculo, quod Calvae Fridericus Imperator adierat, celebris.

[74.] Quique ad Albam Graecam interfecto uti diximus Uldrico postremo Ciliensi comite Fridericus non solum ut propinquus suus, verum etiam quod magno et sibi et antecessoribus suis aere alieno obstrictus Ciliensis fuerat et diplomatibus pervetustis successionem¹⁰⁰ testaretur, Comitatum ad se pertinere docebat, contra vidua relicta possessionem vi atque armis tueri contendebat conducto quodam Vitobitio Bohemo, qui excito clam milite, quo die Calvam caesar pervenerat in verba adacturus cives atque incolas reliquas provinciae, temporis celeritate inopinatum vi atque ad omnem vim imparatum obruere conabatur, ni propitii numinis providentia tantum scelus avertisset. Cuius instinctu videlicet arcem in edito monte desuper sitam ei ingruerat nocte petierat relicta in castro inferiore tota comitura sua, in qua fuerant Gurcensis praesul Ulricus,¹⁰¹ Frisingeri praepositus, cancellarius Ioannes et Georgius Ungnadi Stulenbergii atque alii plerique ex nobilium ordine, quos omnes Vitobitius **(4v)** adgressus ea nocte oppidum atque deditione capto captivas abduxit. [75.] Sunt qui scribunt Divi Maximiliani¹⁰² loci martyre servatum tum caesarem fuisse. [76.] Ideoque in somnio edoctum, quod ea nocte viderat per quietem, filio nondum in lucem edito Maximiliani nomen indidisse, qui post eum Romanis¹⁰³ Imperii fascibus magna cum laude praefuit.

⁹⁶Konrad Hölzler (1415–1478) több ízben Ausztria Hubmeistere volt, de tanácsosi és polgármesteri tisztségeket is ellátott.

⁹⁷insidias] *post insidias del.* in

⁹⁸Szent Márton ünnepe, november 11.

⁹⁹Nagypéntek, 1457. április 15.

¹⁰⁰~~haberet~~ successionem] *post successionem del.* haberet

¹⁰¹Feltehetőleg Ulrich III. von Graben (1415 –1486) osztrák nemes, III. Frigyes császár hű támogatója.

¹⁰²Servatum mellett helyesen Divo Maximiliano, feltehetően másolási hiba. II. Miksa német-római császár (1564–1576)

¹⁰³Másolási hiba, helyesen Romani Imperii fascibus

Irodalomjegyzék

Kézírtos forrás

ÖNB, Handschriftensammlung, cod 9027, fol. 1r-4v.

Nyomtatott forrás

AENEAS SYLVIUS PICCOLOMINI (1501): De Europa. Maximi nostrorum temporum varias continens historias. V.v.

http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ164584208 Hozzáférés: 2024.07.23. 17:33

AENEAS SYLVIUS PICCOLOMINI (1532): Historia Bohemica. Coloniae, Gotthardus Hittorpius

http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ174370804 Hozzáférés: 2025.01.12. 17:11

ANTONIO BONFINI (2019): *A magyar történelem tizedei*. Budapest.

ANTONIO BONFINI (1936): Rerum Ungaricarum Decades. In *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Saeculum XV. Tomus III.*

https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24363/bsmrae00-15-bonfini_1488--1497_1936--1976-3.pdf Hozzáférés: 2024.07.23. 17:26

JAN DUBRAVIUS (1602): Rerum Bohemicarum Antiqui Scriptores Aliquot Insignes. Partim Hactenus Incogniti. Hanoviae, Claudius Marbius

http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ169041306 Hozzáférés: 2024.07.23. 17:59

JAN DŁUGOSZ (1878): *Historiae Polonicae*. Jan Długosz krakkói teljes műveinek kánonja.

Vol.14, libri XII. 5.köt. <https://polona.pl/item-view/46880f4f-cd11-422b-aa6a-9c6d085c66a4?page=124> Hozzáférés: 2024. 07.28. 10:28

PETRUS RANSANUS (1999): A magyarok történetének rövid foglalata. In BENDA GY.–BERTÉNYI.–PÓTÓ J. (szerk.): *Millenniumi magyar történelem – Források*. Budapest.

PETRUS RANSANUS (1977): Epithoma rerum Hungarorum. In BORZSÁK ST.–HORVÁTH I.–KLANICZAY T. – MEZEY L.–SZÉKELY GY. *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Series nova. Tomus II.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24405/bsmrae02-ransano_1977.pdf Hozzáférés: 2024.07.23. 10:59

SZERÉMI GYÖRGY (1857): Magyarország romlásáról. In *Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek*. Pest.

THOMAS EBENDORFER (1967): Cronica Austriae. In *Monumenta Germaniae historica inde ad anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum*. Berlin/Zürich, Weidmannsche Verlagsbuchhandlung.

[https://www.dmgh.de/mgh_ss_rer_germ_n_s_13/index.htm#page/\(Ia\)/mode/1up](https://www.dmgh.de/mgh_ss_rer_germ_n_s_13/index.htm#page/(Ia)/mode/1up) Hozzáférés: 2024.07.24. 8:41

THURÓCZY JÁNOS (1978): *A magyarok krónikája*. Bibliotheca Historica. Budapest.

<https://nemzeti.net/contents/library/01-MAGYARKR.pdf> Hozzáférés: 2024. 12.18. 16:46

THURÓCZY JÁNOS (1985): Chronica Hungarorum. In BORZSÁK ST.–KLANICZAY T.–KULCSÁR P.– MEZEY L.–SZÉKELY GY. (szerk.): *Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum*.

Series nova. Tomus VII. Budapest.
https://szovegtar.iti.mta.hu/site/assets/files/24415/bsmrae07-thuroczy_1985.pdf Hozzáférés:
2024.07.23. 11:07

Szakirodalom

aeiou Enciklopedia. Verlagsgemeinschaft Österreich-Lexikon.
<https://archive.ph/20121206031941/http://aeiou.iicm.tugraz.at/aeiou.encyclop.m/m398726.htm> Hozzáférés: 2024. 07.22. 16:03.

BAKÓ ZSUZSANNA (2009): A kultusz hatalma: A Hunyadi család ábrázolásai a Magyar Nemzeti Galéria 19. századi képeinek tükrében. In *Tanulmányok Budapest Múltjából* 34. Budapest. 93–109.

BERTÉNYI IVÁN szerk. (2000): *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000-1526*. Budapest.

Catholic-Hierarchy. <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bnubd.html> Hozzáférés: 2024.12.28. 16:58

Deutsche Biographie. <https://www.deutsche-biographie.de/sfz12960.html#ndbcontent> Hozzáférés: 2024.11.12. 17:03

ELEKES LAJOS (1952): *Hunyadi*. Budapest.

ENGEL PÁL–KRISTÓ GYULA–KUBINYI ANDRÁS (2005): *Magyarország története, 1301-1526*. Budapest.

FODOR PÁL–HEGYI KLÁRA–IVANICS MÁRIA (1993): Török hódítók. II. Mehmed a hódító In: *A hódoltság kora. Magyarország törökkori története* <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Hodoltság-a-hodoltság-kora-magyarország-torokkori-tortenete-1/a-torok-birodalom-56F8/torok-es-tatar-hoditok-5A58/ii-mehmed-a-hodito-5A93/> Hozzáférés: 2024. 11. 12. 12:30

HORVÁTH ISTVÁN ET AL.–VARJAS BÉLA (szerk.) (1990): *Régi magyar költők tára IX. XVI. századbeli magyar költők művei*. Budapest.

KASZA PÉTER (2022): *Magyar Történelem Bécsből nézve*. Wolfgang Lazius elfeledett történeti műve. Szeged, Akadémiai Doktori Értekezés. [https://real-d.mtak.hu/1450/7/dc_2017_22_doktori_mu%20\(4\).pdf](https://real-d.mtak.hu/1450/7/dc_2017_22_doktori_mu%20(4).pdf) Hozzáférés: 2024.07.24. 10:27

KENYERES ÁGNES (szerk.) (1967): *Magyar Életrajzi Lexikon 1. A–K*. Budapest.

KENYERES ÁGNES (szerk.) (1982): *Magyar Életrajzi Lexikon 2. L–Z*. Budapest.

KRISTÓ GYULA (2002): Magyar historiográfia I. Történetírás a középkori Magyarországon. In BERTÉNYI IVÁN (szerk.) *A történettudomány kézikönyve*. Budapest.

KULCSÁR PÉTER (1973): *Bonfini magyar történetének forrásai és keletkezése*. Budapest.

KULCSÁR PÉTER (1987): *Kapisztrán János*. Budapest.

Magyar Katolikus Lexikon <https://lexikon.katolikus.hu/G/Giskra.html> Hozzáférés: 2024.28. 16:59

MAREK A. JANICKI: *Jan Długosz és évkönyvei, avagy a híres lengyel királyság krónikái* <https://dlugosz.polona.pl/en/jan-dlugosz/3> Hozzáférés: 2024.06.18. 13:23

MAYR MICHAEL (1894): *Wolfgang Lazius als Geschichtsschreiber Österreichs, Ein Beitrag zur Historiographie des 16. Jahrhunderts*. Innsbruck.

MEZEI MÓNKA (2006): Egyházi és világi hatalom – püspökök és királyok Tours-i Gergely leírásában. Budapest, Történettudományi Doktori Iskola, Középkori és Kora Újkori Egyetemes Történeti Program. <https://doktori.btk.elte.hu/hist/mezei/diss.pdf> Hozzáférés: 2024. 07.24. 10:43

NÓTÁRI TAMÁS: A jogtudomány helye Enea Silvio Piccolomini világképében. *Jogelméleti szemle*. 2007. 2.sz. <http://jesz.ajk.elte.hu/notari30.html> Hozzáférés: 2024.06.18. 12:20.

A Pallas Nagy Lexikona <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-pallas-nagy-lexikona-2/p-1434B/podjebrad-15362/> Hozzáférés: 2024.11.12. 11:22

PÁLOSFALVI TAMÁS (2015): Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála. *Századok*. 149. évf. 2. sz. 383–441.

PÁLOSFALVI TAMÁS (2009): *Magyarország története* 7. A Hunyadiak kora 1437–1490. Budapest.

REISZIG EDE (1941): *A Kanizsaiak a XV. században*. In: Turul <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Turul-turul-1883-1950-1/1941-17DDC/1941-12-17DDD/a-kanizsaiak-a-xv-szazadban-elso-kozlemeny-17E32/> Hozzáférés: 2024. 11.12. 14:46

ROMAN CZAJA (2016): A lengyel-litván állam és a Német Lovagrend közötti tizenhárom éves háború (1454-1466). In PÓSÁN L.–VESZPRÉMY L. (szerk.): *Elfeledett háborúk: Középkori csaták és várostromok, 6-16. század*. Budapest. 113–126.

SZINNYEI JÓZSEF (1891): *Magyar írók élete és munkái*. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/b/b02463.htm> Hozzáférés: 2024. 06.17. 11:10. <https://mek.oszk.hu/03600/03630/html/index.htm> Hozzáférés: 2024. 06.17. 11:15.

SZERDAHELYI ISVÁN szerk. (1972): Világirodalmi Lexikon II. Cam-E. Budapest.

wien geschichte.wiki. [https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Konrad_H%C3%B6lzler_\(der_J%C3%BCngere\)](https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Konrad_H%C3%B6lzler_(der_J%C3%BCngere)) Hozzáférés: 2024.12.29. 19:55

wikipedia.org. https://de.wikipedia.org/wiki/Heinrich_IV._von_Rosenberg Hozzáférés: 2024.11.12. 20:15